

Ilona Mažeikienė
LDM Vytauto Kasiulio dailės muziejus
A. Goštauto g. 1, Vilnius
Tel. (8 5) 261 6764
El. p. ilona@ldm.lt

Regina Urbonienė
Lietuvos dailės muziejus
Didžioji g. 4, Vilnius
Tel. (8 5) 261 3444
El. p. regina.urb@ldm.lt

ILONA MAŽEIKIENĖ, REGINA URBONIENĖ

Terra Australis Incognita: Australijos lietuvių dailininkų keliais

2018 m. spalio 8–24 dienomis vykdydamos projektą „Australijos lietuvių menininkų Vaclovo Rato ir Evos Kubbos kūrybos palikimo ir archyvų tyrimas, atranka ir pargabenimas į Lietuvą“ jo sumanytojos – šios publikacijos autorės Ilona Mažeikienė ir Regina Urbonienė – lankėsi Australijoje. Jau kelionės išvakarėse buvo aišku, kad užduotis bus žymiai sudėtingesnė. Ryškėjo būsimų programų ir renginių apie Australijos lietuvių menininkų kūrybą kontūrai: naujos parodos, pristatymai, leidiniai. Naujo albumo „*Terra Australis Incognita. Australijos lietuvių dailininkų kelias*“ parengimą skatino ta aplinkybė, jog po Antrojo pasaulinio karo ir vėliau Australijoje prisiglaudusių lietuvių menininkų kūryba žinoma kur kas menčiau, fragmentiškiau, nei mūsų egzilio palikimas JAV ir Europos šalyse. Dėl atokumo ir nepakankamų kultūrinių ryšių iki šiol Australijos žemynas lietuviams tebėra vis dar mažai pažįstamas kontinentas. Lietuvos muziejuose ar privačiose dailės galerijose Australijos lietuvių menininkų kūrinių nėra daug, viešumoje parodose ar kitokiais sklaidos būdais jie parodomi itin retai.

Turbūt nedaugeliui žinoma, kad lietuvių menininkai gana anksti išsikovojo aukštas pozicijas Australijos meno pasaulyje. Mūsų tautiečiai, įsilieję į šios šalies kultūrinį gyvenimą, praturtino jį europietiškomis tradicijomis, suaktyvino profesionalaus meno gyvenimo ritmą, paskatino naujų technologijų atsiradimą. Jų pačių kūryba, sugėrusi naujos aplinkos įspūdžius, išlaisvėjo. Pakito ne vien tematika, keitėsi ir plastinė kalba. Vaclovo Rato (1910–1973), Henriko Šalkausko (1925–1979), Evos Kubbos (g. 1928), Adolfo Vaičiaičio (1915–2015), Teisučio Zikaro (1922–1991), Vinco Jomanto (1922–2001) ir kitų vyresnės kartos menininkų kūryba

Prie lietuvių menininkų kūrinių Nacionalinėje dailės galerijoje Kanberoje 2018 m. Iš kairės: Elena Kemežys, Žydrė Pember, Roger Butler, Ilona Mažeikienė, Yvette Dal Pozzo, Regina Urbonienė, Rose Montebello.

Fot. Antanas Čibiras

yra vertinama, kaupiama svarbiausiose meno galerijose Australijoje, tyrinėjama ir publikuojama, pristatoma dailės parodose. Lietuvių menininkų palikimą iš naujo atranda ir patys australai. Pastaraisiais metais plačiai nuskambėjo Jurgio Mikševičiaus (1923–2014) kūrybinis fenomenas. Santūraus, uždaro būdo menininko kūrybinį palikimą parodomis ir leidiniais pristatė kelios Sidnėjaus galerijos, o artimiausiu metu jo kūrybos retrospektyvą planuoja surengti Australijos nacionalinė dailės galerija (*National Gallery of Australia*) Kanberoje. Kultūriniame Australijos gyvenime vis aktyviau reiškiasi jaunesnės kartos lietuvių menininkai. Skulptoriaus Fausto Sadausko (g. 1952) kūriniai harmoningai įsiliejo į Melburno vizualinę panoramą ir tapo neatsiejama jos dalimi. Jaunesniųjų menininkų kūryboje pastebimas savotiškas dvilypumas. Veikiami kosmopolitiškos aplinkos jie įtvirtina savo meninį identitetą ir naujas kūrybinių idėjų paieškas, remdamiesi ir lietuvių kultūros šaknimis. Šiuolaikinių medijų kalbą pasitelkė Mindaugas Simankevičius (g. 1956), Ashley Mackevičius (g. 1958), naujas lietuviško mito interpretacijas savo kūryboje pasiūlė Jazmina Cininas (g. 1965).

Išsamesnį tolimos šalies kultūrinės aplinkos ir menininkų kūrybos tyrimą paskatino dosnios Australijoje gyvenančių dailininkų ir jų artimųjų dovanos Lietuvos dailės muziejui (LDM). Pirmieji kūriniai LDM 1978 m. buvo perduoti iš M. K. Čiurlionio diskusijų klubo Melburne. Šią kolekciją sudarė ne tik lietuvių menininkų, bet ir XX a. II pusės japonų grafikos kūriniai. 1994 m. į Lietuvą sugrįžo didelis mecenatės

Fausto Sadausko darbo kambario fragmentas. Melburnas, 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

—

Vinco Jomanto skulptūrinė kompozicija „Bokštai“. Melburnas, 1975 m.

Fot. Regina Urbonienė

Viktoras Simankevičius.
„Galva“. Melburnas,
1974 m.

Fot. Regina Urbonienė

Genovaitės Kazokienės (1924–2015) surinktas rinkinys, sudarytas iš aborigenų meno pavyzdžių ir Australijos lietuvių dailininkų kūrinių. Tais pačiais metais LDM rinkinius papildė autoriai keramikės Jolantos Janavičienės (g. 1929) kūriniai, Laimos Jomantienės (g. 1927) perduotos jos vyro skulptoriaus Vinco Jomanto skulptūros. 1975 m. didelį Vaclovo Rato kūrybos pluoštą LDM padovanojo jo našlė Regina Ratienė, o 1998–2018 m. jo dukra Ramona Ratas-Zakarevičius papildė LDM kolekciją retais, vienetiniais menininko darbais ir asmeninio archyvo dokumentais. 2016 m. tapytoja Eva Kubbos Lietuvai perdavė artimo bičiulio Henriko Šalkausko kūrybos palikimą, o 2018 m. padovanojo savo kūrinių kolekciją. 2016–2018 m. Jurgio Mikševičiaus dukros Carolyn Leigh ir Helena Mikševičius LDM padovanojo išskirtinius tėvo tapybos kūrinius bei piešinius, Rita Baltušytė-Ormsby – savo dukros Akvilės

Mindaugas Simankevičius.
Melburnas, 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

—

Dailininkė Eva Kubbos.
„Sidnėjus“. 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

Keramikės Jolantos
Janavičienės namas-
dirbtuvė. Sidnėjaus
priemiestis, 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

—

Jolanta Janavičienė.
„Mano Stounhendžas“
(fragmentas). Sidnėjaus
priemiestis, 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

Ingrid Skirka. „Atminties linijos“. 2004 m.

Fot. Regina Urbonienė

Zavišaitės (g. 1962–1991) eskizus, fotonuotraukas, kūrinių skaidres, menininkės archyvą.

Nauju Australijos lietuvių dailę pristatančiu leidiniu „Terra Australis Incognita. Australijos lietuvių dailininkų kelias“ siekta Lietuvos visuomenę supažindinti su jai mažai žinomu kūrybiniu palikimu ir su šiandien Australijoje kuriančiais lietuviais menininkais. Tai turi tapti svarbia vientisa Lietuvos kultūros dalimi. Tuo tikslu buvome nuvykusios į Australiją ir aplankėme svarbiausius lietuvių kultūros centrus Sidnėjuje, Kanberoje ir Melburne, domėjomės iškilių Australijos lietuvių menininkų kūryba, užmezgėme glaudžius ryšius, rinkome medžiagą, lankėmės dailininkų kūrybinėse studijose. Stengtasi aprėpti kuo platesnį menininkų ratą, nesiekiant suregistruoti visų lietuvių kilmės kūrėjų ir jų kūrinių. Išleisto

Jonas Abromas.
„Troškulys“. XX a. 10 deš.

Fot. Regina Urbonienė

—

Danutė Karpavičienė.
„Trys kunigaikštienės“.
Apie 1982 m.

Fot. Regina Urbonienė

Leeka Gruzdeff.
Dailininkės Evos Kubbos
portretas. 1977 m.

Fot. Regina Urbonienė

albumo pagrindu tapo išvykoje surinkta nauja medžiaga, kurią papildė eksponatai iš LDM rinkinių. Svarbus atrankos kriterijus buvo meninės kūrybos vertė ir albumo sudarytojų noras supažindinti skaitytoją su nematytais kūriniais, Lietuvoje mažai kam žinomais autoriais. Didelis projekto užmojis ir labai trumpas jo vykdymo laikas neramino. Šio albumo sudarytojas drąsino didelis kolegų palaikymas, jų rūpestis, patarimai ir neįkainojama Australijos lietuvių bendruomenės pagalba.

Atvykusios į Sidnėjų pirmiausia apsilankėme pas tapytoją Leeką Gruzdeff (g. 1939). Nedidelėje, jaukioje jos dirbtuvėje Bankstone pamatėme daug impresionistine maniera sukurtų peizažų, daugiafigūrių kompozicijų muzikinėmis temomis, portretų, iš kurių stipriausią išpūdį palikęs 1968 metais nutapytas lietuvių kilmės menininkės Evos Kubbos portretas netrukus papildė LDM rinkinius.

Prie dailininkės Leekos Gruzdeff dirbtuvės. Bankstonas, 2018. Iš kairės: Dimitrijus Kraucevičius, Ilona Mažeikienė, Leeka Gruzdeff.

Fot. Regina Urbonienė

Apsilankius Sidnėjaus lietuvių bendruomenės namuose ir laikraščio „Mūsų pastogė“ redakcijoje susipažinome su kitų menininkų kūriniais. Vyriausioji laikraščio redaktorė Dalia Duonėla supažindino su keramikės Danutės Karpavičienės (1937–2002) kūriniais, pristatė Jono Abromo tapybos darbus. Šis autorius nėra profesionalus menininkas, tačiau savo išradingomis siurrealistinėmis vizijomis ir daugiaprasmėmis metaforomis patraukia žiūrovo žvilgsnį.

Sidnėjyje teko lankytis Ritos Baltušytės-Ormsby namuose, susipažinti su jos dukros Akvilės Zavišaitės kūrybiniu palikimu. Pavyko užmegzti pažintį ir su jaunosios kartos menininke Ingrida Skirka, apsilankyti viename centrinį miesto skverų, kuriame pastatytas modernus šios skulptorės monumentas. Lankantis Naujojo Pietų Velso dailės galerijoje pavyko susitikti su grafikos ir akvarelės kolekcijos kuratore Anne Ryan ir koordinatorė Deborah Jones, pristačiusia mūsų tėvynainių kūrybą, saugomą galerijos rinkiniuose. Svetinguose tapytojos ir grafikės Evos Kubbos namuose pasitiko daug įspūdingų meno kūrinių. Menininkė, jausdama nenutrūkusį ryšį su Lietuva, perdavė Lietuvos dailės muziejui vertingą ir didelę (per 40 kūrinių) savo ir bičiulio Henriko Šalkausko kūrinių kolekciją. Pažinties su Anne-Louise Rentell, Wollongongo meno galerijos kuratore, metu aptarėme ir būsimų parodų Lietuvoje planus.

Dailininko Vaclovo Rato dukra Ramona – menininkė ir šokio pedagogė, aktyvi Australijos lietuvių bendruomenės narė. Ji su vyru Ramučiu Zakarevičiumi rūpinasi Australijos lietuvių menininkų kūrybos sugrąžinimu į Lietuvą, ne sykį yra dovanojusi savo tėvelio kūrinių Lietuvos dailės

Tekstilinė Rasa
Mauragis savo studijoje
Snowy Mountains 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

muziejui ir dalyvavo rengiant jo jubiliejinę parodą šiame muziejuje. Šį kartą ji LDM maloniai perdavė dar nematytų kūrinių pluoštą, originalių medžio klišių, fotografijų ir dokumentinio archyvo dalį. Malonu buvo sutikti dailininkę Jolantą Janavičienę, gyvenančią ir kuriančią vaizdingame gamtos prieglobstyje Sidnėjaus priemiestyje – aplinkoje, kurioje gausu dailininkės keramikos ir jos vyro Jurgio Janavičiaus tapybos kūrinių bei piešinių.

Daug emocingų išgyvenimų teko patirti lankantis Jugio Mikševičiaus namuose Bensvilyje, kuriuose gyvena jo dukra Helena su šeima. Jaudino išsaugota autentiška dailininko kūrybinė aplinka, kiekviename žingsnyje aptinkami lietuviybės pėdsakai (trispalvės kėdžių atkaltės, laiptų turėklai, dažų indai, anūkams kurti žaislai, tautinės vėliavėlės ir kt.). Su didžiule meile ir pagarba dailininko dukros Helena ir Carolyn saugo kūrybinį tėvo palikimą ir rūpinasi jo populiarinimu. Jos jau ir anksčiau Lietuvos dailės muziejui yra dovanojusios J. Mikševičiaus kūrinių, o šį kartą papildė LDM rinkinius dviem dailininko tapybos kompozicijomis.

Kanberos lietuvių bendruomenės pirmininkės Žydrės Pember dėka lankytasi Nacionalinėje dailės galerijoje, kur vyriausias kuratorius Roger Butler su kolegėmis Yvette Dal Pozzo ir Rose Monetbello ypatingai pagarbiai pristatė galerijoje saugomus lietuvių dailininkų, reikšmingai paveikusių Australijos XX a. II pusės meno raidą, kūrinius. Kanberos lietuvių bendruomenės namus puošia ne vienas Australijos lietuvių menininkų dovanotas kūrinys. Staigmena tapo Ronald'o Cameron'o

Jurgio Mikševičiaus
kūrinių apsuptyje Regina
Urbonienė, John ir Helena
Miksevicius, Carolyn
Leigh. Bensvilis, 2018 m.

Fot. Ilona Mažeikienė

Jurgio Mikševičiaus
kūrybinėje studijoje.
Bensvilis, 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

dovanotas vienas ankstyviausių į Australiją ką tik atvykusio Henriko Šalkausko sukurtas grafikos atspaudas.

Greta Kosciuškos nacionalinio parko Snowy Mountains regiono teritorijoje Jindabyne įsikūrusi tekstilininkės Rasos ir medžio drožėjo Mindaugo Mauragių šeima. Santūrus spalvinis tekstilininkės kuriamų kūrinių koloritas ir tradicinės liaudiškos drožinių formos, nulemtos Australijos gamtos teikiamų galimybių, vidiniais saitais tvirtai susiję su lietuviška kūrėjų pasaulėjauta.

Kanberos lietuvių bendruomenės namuose. Iš kairės: Regina Urbonienė, Ronaldas Cameronas, Ilona Mažeikienė.

Fot. Regina Urbonienė

Dailininko Kazio Kemežio (1901–1981) dukros Elena ir Cecilija supažindino su tėvo kūrybiniu palikimu, originaliomis tapybinėmis kompozicijomis – abstrahuotais kosmogoniškais pasaulio vaizdiniais.

Melburne netikėtu atradimu tapo pažintis su keramike Laima Jomantiene, vieno iš žinomiausių lietuvių skulptorių Vinco Jomanto žmona. Žavėjo monumentalios jos žiestos keramikos formos, nustebino menininkės interesų platumas, ne tik originalios skulptūros, bet ir įgyvendinti interjero objektų dizaino projektai. Pavyko iš arčiau pažinti grafiko Viktoro Simankevičiaus (1921–2006) kūrybą – susitikome su jo sūnumi Mindaugu Simankevičiumi, plačių interesų menininku, muzikantu, kompozitoriumi, fotomenininku ir leidėju.

Adolfo Vaičiaičio palikimo saugotoja skulptorė Dalia Antanaitienė (g. 1949) pristatė originalius savo kūrybos pavyzdžius: skulptūras, instaliacijas.

Lankantis skulptoriaus Fausto Sadausko namuose susipažinta su jau realizuotais ir būsimais meniniais projektais, kamerinėmis skulptūromis, grafikos kūriniais.

Viešnageš Australijoje metu neįkainojamą pagalbą suteikė Australijos lietuvių bendruomenė, Australijos lietuvių bendruomenės krašto valdyba, lietuvių bendruomenės Sidnėjuje, Kanberoje ir Melburne. Dėmesingai globojo Australijos lietuvių fondo pirmininkas Algirdas Šimkus, ALB Krašto valdybos pirmininkas Andrius Vaitiekūnas, sekretorė Zita Prašmutaitė, Kanberos lietuvių bendruomenės pirminkė Žydrė Pember ir jos vyras Bob Pember, ALB išdininkas Antanas

Dalios Antanaitienės
kūrybinės studijos
fragmentas. 2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

—
Skulptorė Dalia
Antanaitienė ir Mykolas
Kozlovskis kūrybinėje
studijoje Melburne
2018 m.

Fot. Regina Urbonienė

Henriko Šalkausko gatvės
nuoroda. Kanbera,
1918 m.

Fot. Regina Urbonienė

(Tony) Čibiras su žmona Diana, ALB Kultūros tarybos pirmininkė Lilija Kozlovskienė ir jos vyras Mykolas Kozlovskis.

Dėkojame už projekto „Australijos lietuvių menininkų Vaclovo Rato ir Evos Kubbos kūrybos palikimo ir archyvų tyrimas, atranka ir pargabenimas į Lietuvą“ idėjos palaikymą, sklandų jo įgyvendinimą, dėmesį ir globą Ramonai ir Ramučiiui Zakarevičiams.

Evai Kubbos, Ramonai Ratas-Zakarevičius, Carolyn Leigh ir Helenai Miksevicius, Ritai Baltušytei-Ormsby ir Ronald'ui Cameron'ui dekojame už padovanotus vertingus meno kūrinius ir suteiktas žinias. Už gautą informaciją ir galimybę iš arčiau susipažinti su meno kūrniais ir autentiška kūrybine aplinka – Laimai Jomantienei, Faustui ir Aisvydui Sadauskams, Leekai Gruzdeff ir jos broliui Dmitrijui Kraucevičiui, Rasai ir Mindaugui Mauragiams, Daliai Antanaitienei, Mindaugui Simankevičiui, Jazminai Cininas, Elenai ir Cecilijai Kemežys.

Terra Australis Incognita: Following the Footsteps of Lithuanian Artists in Australia

ILONA MAŽEIKIENĖ, REGINA URBONIENĖ

From 8th to 24th October 2018, while implementing the project Study, Selection and Transport to Lithuania of the Heritage and Archives of Lithuanian Artists in Australia Vaclovas Ratas and Eva Kubba, its authors visited Australia. Even on the eve of the journey, it was already clear that the task was going to be much more difficult. The outlines for

future programmes and events featuring the creative work of Lithuanian artists in Australia were emerging: new exhibitions, presentations and publications. The compilation of a new album was encouraged by the fact that the creative work of Lithuanian artists who sought shelter in Australia during and after the Second World War is known far less and in a much more fragmented manner than our exile heritage in European countries and the USA.

This new publication on Lithuanian art in Australia was aimed at involving lesser-known creative heritage in more lively artistic activities and to introduce audiences to today's artists. With that goal in mind, the researchers went to Australia and visited key centres of Lithuanian culture in Sydney, Canberra and Melbourne, studied the creative work of prominent Lithuanian artists in Australia, established close relationships, gathered material and visited artist studios. The material collected during the trip became the basis for the upcoming album, later supplemented from the collections of the Lithuanian Art Museum. The artistic value of the work and the album creators' ambition to introduce audiences to unseen artworks and lesser-known artists in Lithuania were among the most important selection criteria. The creators of the album enjoyed great support from the Lithuanian community in Australia.